

Αγροτουριστικοί Προορισμοί στην Ελλάδα. Πρότυπα ποιότητας-νέες τάσεις πέρα από τις ακτές και τον μαζικό τουρισμό

Δρ. Μαρία Παρταλίδου, parmar@agro.auth.gr

Όλγα Ιακωβίδου, Καθ. ΑΠΘ olg@agro.auth.gr

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο αγροτικός τουρισμός είναι μια πολυσυζητημένη και πολυδιάστατη έννοια για την οποία δεν υπάρχει ένας γενικά αποδεκτός ορισμός με χαρακτηριστικά και δραστηριότητες ευδιάκριτα και ενιαία σε κάθε χώρα (Sharpley and Sharpley 1997:5, Roberts and Hall 2001:17). Τα βασικά σημεία ωστόσο, για τον προσδιορισμό της έννοιας αφορούν στη λειτουργία των επιχειρήσεων, η οποία πρέπει να στηρίζεται στην αγροτική πραγματικότητα και οικονομία, στο μέγεθος της αγροτουριστικής επιχείρησης το οποίο πρέπει να εναρμονίζεται με το αγροτικό περιβάλλον, στην αυθεντικότητα της εμπειρίας για τους επισκέπτες, στα οφέλη για την τοπική κοινωνία, στην αειφορική ανάπτυξη και βασικότερα στη χωροθέτηση των δραστηριοτήτων, η οποία πρέπει να γίνεται αποκλειστικά σε αγροτικές περιοχές και όχι σε αστικές (O.E.C.D. 1994:8). Ως εκ τούτου, η χωρική διάσταση του αγροτικού τουρισμού αποτελεί μια βασική παράμετρο η οποία απασχολεί τους ερευνητές. Ο χώρος στον οποίο αναπτύσσεται ή μπορεί να αναπτυχθεί ο αγροτικός τουρισμός παίζει καθοριστικό ρόλο ως προς το προσφερόμενο αγροτουριστικό προϊόν που είναι δυνατόν να διαμορφωθεί.

Σύμφωνα με τον ΕΛ.Ο.Τ. (2003) ένας αγροτουριστικός προορισμός είναι μία αγροτική περιοχή, διακριτή ενότητα, από μορφολογική και ιστορική άποψη, η οποία δεν μπορεί να περιλαμβάνει οικισμούς άνω των 5.000 κατοίκων. Μπορεί να είναι μια μικρή ή μεγαλύτερη ομάδα οικισμών, ένας νομός, μια περιφέρεια ή μια γεωγραφική οντότητα ανεξαρτήτως διοικητικών ορίων. Σε κάθε περίπτωση όμως δεν θα πρέπει να έχει αναπτυχθεί σε αυτήν τουριστική προσφορά μαζικού τουρισμού ή προσφορά που να απευθύνεται σε ζήτηση άλλων, μη ήπιων, μορφών τουρισμού. Επίσης, σε έναν αγροτουριστικό προορισμό οι μόνιμοι κάτοικοι απασχολούνται κυρίως με δραστηριότητες του πρωτογενή τομέα (γεωργία, κτηνοτροφία, αλιεία) είτε ως κύριο επάγγελμα, ή ως συμπληρωματικό.

Οι αγροτουριστικοί προορισμοί μπορεί να διαθέτουν αξιόλογη γεωμορφολογία, ιδιαίτερο φυσικό και αγροτικό τοπίο, τοπική αρχιτεκτονική και πολιτισμική κληρονομιά, θρησκευτική παράδοση, χαρακτηριστικές επαγγελματικές δραστηριότητες, τοπικά παραδοσιακά προϊόντα, τοπική κουζίνα κλπ. Διαθέτουν επίσης, ένα διακριτό δίκτυο υποδομών φιλοξενίας και δραστηριοτήτων προκειμένου να υποστηρίξουν την διαμορφωμένη ζήτηση (Ιακωβίδου 1998: 97).

Κάθε αγροτουριστικός προορισμός δεν είναι απαραίτητο να έχει τον ίδιο χαρακτήρα και να προσφέρει την ίδια εμπειρία αναψυχής στους επισκέπτες αγροτουρίστες. Οι Franic και Grgic (2000) υποστηρίζουν ότι υπάρχουν σχεδόν είκοσι διαφορετικές μορφές αγροτουριστικών προορισμών ανάλογα με τα ειδικά χαρακτηριστικά μια περιοχής και τους πιθανούς συνδυασμούς τους. Σε κάθε περίπτωση οι αγροτουριστικοί προορισμοί είναι περιοχές όπου το φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον έχει διατηρήσει την αυθεντικότητά του και δεν έχει αλλοιωθεί από εξωγενείς παράγοντες. Είναι αγροτικές περιοχές οι οποίες εξασφαλίζουν στον περιηγητή καθαρό και ελκυστικό αγροτικό περιβάλλον, χωρίς ενόχληση από παρακείμενες ασυμβίβαστες χρήσεις (ΕΛ.Ο.Τ. 2003).

Αυτό που διαπιστώνεται σήμερα, σε σχέση με τους αγροτουριστικούς προορισμούς και τους ταξιδιώτες-περιηγητές είναι ότι οι τελευταίοι έχουν μεγαλύτερες προσδοκίες απ' ό,τι στο παρελθόν, είναι απαιτητικοί σε ό,τι αφορά το επίπεδο υπηρεσιών φιλοξενίας, διατροφής και δραστηριοτήτων αναψυχής στις οποίες μετέχουν κατά τη διάρκεια παραμονής τους σε έναν αγροτουριστικό προορισμό. Έχουν υψηλό μορφωτικό επίπεδο, πολλές εμπειρίες (Δημητρίου 1999, Comen 2000) και αναμένουν ένα πρότυπο αγροτουριστικού προορισμού το οποίο να ικανοποιεί τις προσδοκίες τους και να αντικατοπτρίζει τα χρήματα που δαπανούν (Iakovidou 1997).

Τα πρότυπα, γενικά ορίζονται ως σταθερές που έχουν οι επισκέπτες ή ομάδες επισκεπτών προκειμένου να αξιολογήσουν και να συγκρίνουν συμπεριφορές και κοινωνικές – περιβαλλοντικές συνθήκες. Αν οι περιηγητές έχουν πρότυπα γύρω από διάφορες διαστάσεις της εμπειρίας αναψυχής και από τον προορισμό που επισκέπτονται τότε αυτά μπορούν να μετρηθούν και να χρησιμοποιηθούν ως βάση για τον καθορισμό προδιαγραφών ποιότητας (Vaske et al. 1986, Shelby and Vaske 1991). Ο καθορισμός προτύπων αποτελεί τη σύγχρονη προσέγγιση στη διαχείριση των δραστηριοτήτων και των προορισμών αναψυχής στην ύπαιθρο και βοηθά στο να οριστεί η ποιότητα της εμπειρίας της αναψυχής στην ύπαιθρο και να καθοριστούν συγκεκριμένοι στόχοι διαχείρισης και προώθησης των προορισμών αναψυχής (Ormiston et al. 1998).

Η εξασφάλιση της ποιότητας της εμπειρίας αναψυχής καθορίζεται αναγκαία για την αύξηση της ανταγωνιστικότητας του αγροτικού τουρισμού (Williams 2001). Προς αυτή την κατεύθυνση έχουν γίνει έρευνες σχετικά με την ανάπτυξη προδιαγραφών που βοηθούν στον καθορισμό της ποιότητας και στη διαχείριση των αγροτουριστικών προορισμών (Παρταλίδου 2005, Go and Govers 2000).

Σήμερα, η εξασφάλιση της ποιότητας των υπηρεσιών που παρέχονται από τους αγροτουριστικούς προορισμούς καθώς και η ανάδειξη της ελληνικής φιλοξενίας της ύπαιθρου ως κυρίαρχο στοιχείο των παρεχόμενων υπηρεσιών αποτελούν τους σύγχρονους στόχους του αγροτικού τουρισμού στη χώρας απαραίτητοι για την βιώσιμη ανάπτυξή του. Εξάλλου, υποστηρίζεται ότι η τριπλή λειτουργία του αγροτικού τουρισμού (παραγωγής εισοδημάτων, δημιουργίας υποδομών και της ανταλλαγής μεταξύ ύπαιθρου και πόλης) μπορεί να είναι πετυχημένη και ακόμη πιο σημαντική όταν φθάσει σε ένα υψηλό επίπεδο ποιότητας και εφόσον προσφέρει προϊόντα και υπηρεσίες που ανταποκρίνονται σε μια συνεχώς αυξανόμενη ζήτηση (Requena and Aviles 1993).

Με την παρούσα εισήγηση γίνεται αναφορά στα αποτελέσματα έρευνας γύρω από το πρότυπο του αγροτουριστικού προορισμού ποιότητας στην Ελλάδα, έτσι όπως το περιγράφουν και το απαιτούν οι ίδιοι οι αγροτουρίστες. Συμβάλλοντας στην επέκταση της θεωρίας των προτύπων και στους αγροτουριστικούς προορισμούς η παρούσα έρευνα προσπαθεί να απαντήσει σε πραγματικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι αγροτουριστικοί προορισμοί και αφορούν κυρίως στο τι απαιτήσεις έχουν σχετικά με την προσφερόμενη ποιότητα και το προϊόν που πρέπει να διαμορφώσουν προκειμένου να είναι ανταγωνιστικοί. Η παραπάνω προσέγγιση στόχο έχει να παρουσιάσει ένα χρήσιμο εργαλείο για τον καλύτερο σχεδιασμό που πραγματοποιούν τόσο όσοι ασκούν πολιτική και χαράσσουν στρατηγική στον αγροτικό τουρισμό όσο και οι διαχειριστές των αγροτουριστικών προορισμών στη χώρας οι οποίοι σε πρακτικό επίπεδο αντιμετωπίζουν καθημερινά τις απαιτήσεις της αγοράς.

2. Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ Η ΧΩΡΙΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΠΡΟΟΡΙΣΜΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Στην Ελλάδα, μέχρι και το τέλος της δεκαετίας του 1970, δεν υπήρχαν οργανωμένοι αγροτουριστικοί προορισμοί. Η αρχική μορφή του αγροτικού τουρισμού ήταν ένα δημιούργημα των μηχανισμών της αγοράς, συνδεδεμένη και εξαρτώμενη από τον μαζικό – παραθαλάσσιο τουρισμό. Αναπτύχθηκε κυρίως ως συμπλήρωμα του υπάρχοντος ξενοδοχειακού δυναμικού, με τη μορφή των ενοικιαζόμενων δωματίων και διαμερισμάτων (Ιακωβίδου, 1988). Ως εκ τούτου, και οι αγροτουριστικοί προορισμοί ταυτίζονταν λίγο ως πολύ με τους ήδη τουριστικά ανεπτυγμένους παραθαλάσσιους προορισμούς.

Ως πρώτη πρωτοβουλία αγροτουριστικού χαρακτήρα στη χώρα μας και ενδεχόμενα η οριοθέτηση των πρώτων αγροτουριστικών προορισμών, θα μπορούσε να θεωρηθεί το πρόγραμμα του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού (Ε.Ο.Τ.) για τη διάσωση και αξιοποίηση παραδοσιακών οικισμών. Το πρόγραμμα αυτό ξεκίνησε το 1975 και κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '80 χρηματοδοτήθηκε από τα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα (Μ.Ο.Π.). Αρχικά περιελάμβανε έξι οικισμούς-προορισμούς: τη Βάθεια Μάνης, τη Βυζίτσα Πηλίου, τα Μεστά Χίου, την Οία Σαντορίνης, το Πάπιγκο Ηπείρου και το Φισκάρδο Κεφαλονιάς. Στη συνέχεια, οι επεμβάσεις επεκτάθηκαν και σε άλλες περιοχές: την Αρναία Χαλκιδικής, τους Κορυσχάδες Ευρυτανίας, τη Μακρινίτσα Πηλίου κ.ά. (Παρταλίδου, 2005).

Αργότερα ξεκίνησαν και άλλες πρωτοβουλίες οι οποίες στηρίχτηκαν περισσότερο σε ιδιωτικές ενέργειες. Το Υπουργείο Γεωργίας χρηματοδότησε γεωργούς προκειμένου να δημιουργήσουν αγροτουριστικά καταλύματα σε όλη τη χώρα. Από τις πρώτες αξιολογήσεις του προγράμματος, τουλάχιστον μέχρι τη δεκαετία του '90, προέκυψε ότι τα περισσότερα αγροτουριστικά καταλύματα δημιουργήθηκαν κοντά σε παραθαλάσσιες περιοχές (Αποστολόπουλος και Γιάγκου 1998). Εκτός όμως από τους γεωργούς, αγροτουριστικές δράσεις ανέλαβαν αυτή την περίοδο και μόνιμοι κάτοικοι αγροτικών περιοχών, οι οποίοι δεν είχαν ως κύριο επάγγελμα τη γεωργία. Όλες οι παραπάνω δράσεις αγροτικού τουρισμού ιδιωτικής πρωτοβουλίας (τόσο των γεωργών όσο και των μη γεωργών) στηρίχτηκαν σε διάφορα χρηματοδοτικά προγράμματα ενίσχυσης και αναπτύχθηκαν διάσπαρτα σε όλες τις περιοχές της χώρας χωρίς συγκεκριμένο χωρικό προσανατολισμό και χωρίς να οριοθετούν συγκεκριμένους αγροτουριστικούς προορισμούς (ΓΕΩΤ.Ε.Ε. 2000).

Από τις αρχές της δεκαετίας του '90 άρχισε η τρίτη και πιο εντατική φάση «άνθησης» του αγροτικού τουρισμού στην Ελλάδα. Ο αγροτικός τουρισμός την περίοδο αυτή γίνεται ευρύτερα γνωστός ως η μορφή του τουρισμού των «3 Φ» (Φύση-Φιλία-Φιλοξενία) και πολλές αγροτικές περιοχές της χώρας, άγνωστες μέχρι πριν στην τουριστική αγορά, μπαίνουν στο χάρτη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού ως αγροτουριστικοί προορισμοί (Ιακωβίδου 2003). Αυτή τη περίοδο δόθηκε ακόμη μεγαλύτερη ώθηση στη δημιουργία αγροτουριστικών επιχειρήσεων με το Β' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης (Κ.Π.Σ.) και ειδικότερα με τον Κανονισμό 2328/91. Στην ίδια κατεύθυνση κινήθηκαν και τα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (Π.Ε.Π.) μέσω των οποίων ενισχύθηκαν ιδιωτικές επενδύσεις αγροτικού τουρισμού, καθιερώνοντας αυτή τη φορά πολλές αγροτικές περιοχές της χώρας ως αγροτουριστικούς προορισμούς (Παρταλίδου, 2005).

Σήμερα, ο αγροτικός τουρισμός εισέρχεται σε μια νέα φάση όπου δίνεται βαρύτητα στην οργάνωση των αγροτουριστικών προορισμών και στη διαμόρφωση μιας συγκεκριμένης εικόνας και προφίλ προς τους αγροτουρίστες ώστε να μπορέσουν να είναι ανταγωνιστικοί τόσο σε σχέση με τους καθιερωμένους τουριστικούς προορισμούς της παραλίας όσο και σε σχέση με άλλους αγροτουριστικούς

προορισμούς σε γειτονικές χώρες. Προς αυτή την κατεύθυνση η στοιχειοθέτηση των διαστάσεων ποιότητας μέσα από ένα συγκεκριμένο πρότυπο του αγροτουριστικού προορισμού (όπως οι ίδιοι οι αγροτουρίστες περιγράφουν) κρίνεται εξαιρετικά σημαντική.

3. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η δειγματοληπτική έρευνα σε αγροτουρίστες αποτέλεσε την βασική ερευνητική μέθοδο συγκέντρωσης των δεδομένων. Επιπρόσθετα, η ποιοτική έρευνα, η συμμετοχική παρατήρηση, η ανάλυση δευτερογενών δεδομένων καθώς και άλλες ερευνητικές μέθοδοι και τεχνικές χρησιμοποιήθηκαν επικουρικά στην έρευνα, προκειμένου να υπάρχει το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα. Το μέγεθος δείγματος ανήλθε σε **339 στατιστικές δειγματοληπτικές μονάδες** και ο υπολογισμός του έγινε με βάση τον τύπο (1) ο οποίος σχετίζεται με εκτιμήσεις αναλογίας του πληθυσμού και όχι με απόλυτα μεγέθη (Yamane 1967:99, Παρταλίδου 2005).

$$n = \frac{Z^2}{d^2} p (1-p) \quad (1)$$

Όσον αφορά στην επιζητούμενη ακρίβεια (d) αυτή ορίστηκε στο επίπεδο του 2% (d=0,02) ενώ, η τιμή του συντελεστή ασφάλειας (z), η οποία παίρνει τιμές ανάλογα με το επίπεδο αξιοπιστίας, ορίστηκε στο επίπεδο της στατιστικής ασφάλειας 95% (z=1,96). Η αναλογία (p) εκτιμήθηκε από παλαιότερα δεδομένα και έρευνες για τον υποψήφιο πληθυσμό και θεωρήθηκε αποδεκτό να χρησιμοποιηθεί ως αναλογία των αγροτουριστών σε σχέση με το σύνολο των τουριστών που δέχεται η περιοχή έρευνας το ποσοστό 3% (p=0,03).

Η διεξαγωγή της δειγματοληπτικής έρευνας πραγματοποιήθηκε με τη βοήθεια προσωπικών συνεντεύξεων (personal interviews), τεχνική η οποία χρησιμοποιείται εκτενώς στις έρευνες του τουρισμού και θεωρείται ως η πλέον ολοκληρωμένη και περιεκτική μέθοδος επικοινωνίας με το κοινό (Pizam 1994:100). Η παραπάνω μέθοδος χρησιμοποιήθηκε παρά τα μειονεκτήματα του μεγάλου κόστους και της προσωπικής απασχόλησης, για λόγους μεγαλύτερης αξιοπιστίας των αποτελεσμάτων.

Μετά την ολοκλήρωση των συνεντεύξεων και τη συγκέντρωση των ερωτηματολογίων έγινε έλεγχος όσον αφορά στην πληρότητα, τη συνέπεια και την αληθοφάνεια των απαντήσεων και στη συνέχεια η κωδικοποίηση και η μεταφορά τους σε ειδικά διαμορφωμένη κοινωνιολογική μήτρα του στατιστικού πακέτου για τις κοινωνικές επιστήμες S.P.S.S., έκδοση 12.

Η επεξεργασία των δεδομένων ξεκίνησε ουσιαστικά με ορισμένους αρχικούς ελέγχους και ειδικότερα με τον έλεγχο αξιοπιστίας και εγκυρότητας, ενώ ακολούθησε η περιγραφική στατιστική ανάλυση βασικών μεταβλητών της έρευνας. Με τη μέθοδο της περιγραφικής στατιστικής ανάλυσης εξάγονται βασικά συμπεράσματα για μεμονωμένες μεταβλητές ενώ όπως αναφέρει και ο Σιάρδος (1997:241) η ανάλυση ως προς μεταβλητές –κλειδιά θεωρείται απαραίτητη για την εκπόνηση της έρευνας και αποτελεί το πρώτο στάδιο κάθε στατιστικής ανάλυσης.

Η περαιτέρω ανάλυση των δεδομένων της έρευνας αφορούσε επαγωγικές μεθόδους στατιστικής. Δεδομένου ότι υπήρχε μεγάλος αριθμός μεταβλητών, ο οποίος εμπόδιζε την αποτελεσματική ερμηνεία των σχέσεων μεταξύ υποκειμένων και μεταβλητών, χρησιμοποιήθηκε η τεχνική της κατηγορικής ανάλυσης σε κύριες συνιστώσες (Categorical Principal Component Analysis) (Σιάρδος 2004). Με τον περιορισμό της

διαστατικότητα των αρχικών μεταβλητών σε άλλες λιγότερες ψευδομεταβλητές, έγινε ευκολότερη η ερμηνεία των ολίγων μεταβλητών (συνιστωσών) απ' ότι των αρχικών μεταβλητών.

Ειδικότερα, η κατηγορική ανάλυση σε κύριες συνιστώσες πραγματοποιήθηκε στις μεταβλητές της έρευνας που αφορούσαν στους παράγοντες ποιότητας που διαμορφώνουν το πρότυπο του αγροτουριστικού προορισμού. Συγκεκριμένα εφαρμόστηκε σε δέκα δείκτες ποιότητας: το φυσικό περιβάλλον, τους ανθρώπους της περιοχής, την πολιτισμική κληρονομιά, την γαστρονομία- τοπικά προϊόντα, τις δραστηριότητες αναψυχής, τα τοπικά ήθη και έθιμα, την αρχιτεκτονική κληρονομιά, τα καταλύματα, την αυθεντικότητα και τις βασικές υποδομές- πρόσβαση.

Οι ερωτηθέντες κλήθηκαν να αξιολογήσουν σε πενταβάθμια κλίμακα Likert (1=καθόλου σημαντικός, 2=ελάχιστα σημαντικός, 3=σημαντικός, 4=πολύ σημαντικός και 5=εξαιρετικά σημαντικός) τη σημαντικότητα καθενός από τους παραπάνω παράγοντες-δείκτες στη διαμόρφωση του προτύπου του αγροτουριστικού προορισμού. Με την κατηγορική ανάλυση σε κύριες συνιστώσες ο αρχικός αριθμός των μεταβλητών περιορίστηκε σε λιγότερες διαστάσεις, τα φορτία των οποίων καθόρισαν και την ταυτοποίηση τους και στην ουσία συντέλεσαν στην οριοθέτηση του προτύπου.

Η ταυτοποίηση αυτή των συνιστωσών βοήθησε στη συνέχεια, μέσω της κατηγορικής παλινδρόμησης στην ανάλυση των σχέσεων μεταξύ των διαστάσεων- συνιστωσών (θεωρούμενες ως εξαρτημένες μεταβλητές) με ορισμένες άλλες (ανεξάρτητες) μεταβλητές της έρευνας. Η κατηγορική παλινδρόμηση (Categorical Regression Analysis) ποσοτικοποιεί δεδομένα κατηγορικών μεταβλητών με την απόδοση αριθμητικών τιμών στις κατηγορίες, αποσκοπώντας στην άριστη γραμμική παλινδρόμηση των μετασχηματισμένων μεταβλητών. Έτσι, παρέχεται η δυνατότητα πρόβλεψης των τιμών μιας εξαρτημένης μεταβλητής για οποιοδήποτε συνδυασμό ανεξάρτητων μεταβλητών (Androulidakis and Siardos 1999). Η επίδραση της κάθε ανεξάρτητης μεταβλητής επί της εξαρτημένης περιγράφεται με τον αντίστοιχο συντελεστή παλινδρόμησης. Ο βαθμός μεταβολής της εξαρτημένης μεταβλητής υποδηλώνεται από το πρόσημο του συντελεστή παλινδρόμησης.

Μετά τον καθορισμό λοιπόν των νέων ψευδομεταβλητών, συνιστωσών του προτύπου (οι οποίες στην προκειμένη περίπτωση χρησιμοποιούνται ως εξαρτημένες μεταβλητές), έγινε η διερεύνηση των πιθανών εξαρτήσεων τους με διάφορες ανεξάρτητες μεταβλητές της έρευνας. Ως μέτρα μέτρησης των εξαρτημένων μεταβλητών χρησιμοποιήθηκαν οι παραγοντικοί βαθμοί που προέκυψαν από το πρόγραμμα της κατηγορικής ανάλυσης σε κύριες συνιστώσες που προηγήθηκε. Οι εξαρτημένες μεταβλητές ανέρχονται συνολικά σε τρεις διαστάσεις του προτύπου του αγροτουριστικού προορισμού. Αναλυτικά έχουν ως εξής:

- ποιότητα τοπικών ιδιαιτεροτήτων προορισμού (Q1)
- ποιότητα υποδομών προορισμού (Q2)
- ποιότητα αναψυχής προορισμού (Q3)

Μέσω της κατηγορικής παλινδρόμησης δόθηκε η δυνατότητα πρόβλεψης των τιμών της καθεμίας εξαρτημένης μεταβλητής για οποιοδήποτε συνδυασμό δεκαπέντε ανεξάρτητων μεταβλητών που χρησιμοποιήθηκαν: αριθμός πραγματοποιούμενων ταξιδιών αναψυχής, αριθμός ταξιδιών σε αγροτουριστικούς προορισμούς τον τελευταίο χρόνο, γνώση της έννοιας αγροτικός τουρισμός, δομή ταξιδιωτικής παρέας σε ταξίδι αναψυχής, φύλο κ.α. και ενσωματώθηκαν στο μοντέλο.

4. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

4.1 ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΠΡΟΟΡΙΣΜΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Μέχρι σήμερα δεν υπήρχε επίσημη καταγραφή των αγροτουριστικών προορισμών της χώρας. Ως εκ τούτου από τους βασικούς στόχους αυτής της έρευνας ήταν η καταγραφή των αγροτουριστικών προορισμών σε όλη την Ελλάδα. Μέσα από πρωτογενή και δευτερογενή έρευνα έγινε προσπάθεια καταγραφής των γεωγραφικών ενότητων στις οποίες αναπτύσσονται δραστηριότητες αγροτικού τουρισμού.

Συνολικά κατεγράφησαν 57 αγροτουριστικοί προορισμοί στη χώρα οι οποίοι διαμορφώνονται γύρω από έναν ή περισσότερους υφιστάμενους αγροτουριστικούς πόρους, συνήθως ένα φυσικό στοιχείο, όπως ένας ορεινός όγκος, μια λίμνη, ένα ποτάμι, μια λεκάνη απορροής ή συνδυασμός των παραπάνω καθώς και γύρω από αγροτικούς οικισμούς με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, ιστορία, πολιτισμό, αγροτικά προϊόντα κ.λ.π. Κατά περίπτωση, στους παραπάνω προορισμούς ο περιηγητής μπορεί να θαυμάσει το φυσικό τοπίο, να επισκεφτεί αρχαιολογικούς χώρους, εκκλησίες, μοναστήρια, μουσεία, παραδοσιακά χωριά, να γευτεί την τοπική κουζίνα, να γνωρίσει την τοπική γαστρονομία, να πάρει μέρος σε δραστηριότητες, να συμμετάσχει στη ζωή του τόπου μέσα από τις πολιτιστικές εκδηλώσεις και τα έθιμα, να φιλοξενηθεί σε καταλύματα της περιοχής, να γνωρίσει την αγροτική κοινωνία, την ελληνική γη και τα αγαθά της.

Για τις ανάγκες της έρευνας στη συνέχεια έγινε αξιολόγηση σε πόσους από τους αγροτουριστικούς προορισμούς που καταγράφηκαν ο αγροτικός τουρισμός αποτελεί διακριτή μορφή τουρισμού δηλαδή διαφοροποιείται από τον μαζικό τουρισμό και εμφανίζει σημαντική δραστηριότητα. Ως εκ τούτου αποκλείστηκαν οι περιοχές στις οποίες η ένταση ανάπτυξης του αγροτικού τουρισμού είναι μικρή ή ενσωματώνεται και απορροφάται από το μαζικό τουρισμό, όπως γίνεται για παράδειγμα στις νησιωτικές και παραθαλάσσιες αγροτικές περιοχές. Σε δεύτερη φάση αποκλείστηκαν ορισμένοι απομακρυσμένοι-ορεινοί προορισμοί δεδομένου ότι δεν προσέφεραν ένα ολοκληρωμένο αγροτουριστικό προϊόν και επαρκή υποδομή αλλά μια αποσπασματική αγροτουριστική δράση. Επίσης έγινε προσπάθεια συνένωσης ορισμένων όμορων προορισμών. Τελικά, από την παραπάνω επιλεκτική διαδικασία, ξεχώρισαν επτά αγροτουριστικοί προορισμοί οι οποίοι εντάσσονται στην ευρύτερη γεωγραφική ενότητα της οροσειράς της Πίνδου και αποτέλεσαν την περιοχή έρευνας (χάρτης 1).

1. η περιοχή των οικισμών Λάκκας Αώου, Ζαγοροχωρίων και Εθνικού Δρυμού Βίκου– Αώου, στο νομό Ιωαννίνων,
2. η περιοχή του όρους Όρλιακα, Βλαχοχωρίων και Εθνικού Δρυμού Βάλια-Κάλντα, στο νομό Γρεβενών,
3. η περιοχή των Τζουμέρκων-Αθαμανικών ορέων, στους νομούς Ιωαννίνων και Άρτας,
4. η περιοχή του Ασπροποτάμου, Κόζιακα και Περτουλιώτικων Λιβαδιών, στο νομό Τρικάλων,
5. η περιοχή των Ευρυτανικών Αγράφων και της Λίμνης Πλαστήρα, στους νομούς Καρδίτσας και Ευρυτανίας,

6. η περιοχή της Λίμνης Κρεμαστών, όρους Τυμφρηστού και Καρπενησιώτη ποταμού στο νομό Ευρυτανίας και
7. η περιοχή της Ορεινής Ναυπακτίας,-Βαρδουσίων ορέων, στο νομό Αιτωλίας και Ακαρνανίας.

Όπως φαίνεται και στον πίνακα 1 στο σύνολό τους οι αγροτουριστικοί προορισμοί της έρευνας καλύπτουν μια έκταση 6.100 χιλ.στρ. με πληθυσμό 77.040 κατοίκους (Ε.Σ.Υ.Ε. 2001) στην οποία περιλαμβάνονται 342 δημοτικά διαμερίσματα από οκτώ νομούς της Πίνδου. Ο αριθμός των κλινών ανέρχεται συνολικά σε 7.382.

Ειδικότερα, διαπιστώνεται ότι ο μεγαλύτερος, πληθυσμιακά, αγροτουριστικός προορισμός είναι αυτός του Κόζιακα, ακολουθούμενος από τα Τζουμέρκα ενώ, ο μικρότερος πληθυσμιακά είναι τα Ζαγοροχώρια, ο οποίος όμως εμφανίζει το μεγαλύτερο μέγεθος σε έκταση. Το μικρότερο μέγεθος σε έκταση εμφανίζουν τα Τζουμέρκα. Όσον αφορά στις υπάρχουσες κλίνες, ο αγροτουριστικός προορισμός του Κόζιακα συγκεντρώνει το μεγαλύτερο αριθμό κλινών ακολουθούμενος από τον προορισμό των Ζαγοροχωρίων. Η Ορεινή Ναυπακτία εμφανίζει το μικρότερο μέγεθος από όλους τους προορισμούς όσον αφορά την υποδομή σε κλίνες.

Βασικό μέγεθος των αγροτουριστικών προορισμών αποτελεί και η πυκνότητα πληθυσμού, ο αριθμός δηλαδή των κατοίκων ανά χιλ.στρ και ο αριθμός των κλινών ανά κάτοικο. Έτσι, την μεγαλύτερη πυκνότητα εμφανίζει ο προορισμός των Τζουμέρκων (22,12 κάτοικοι ανά χιλ.στρ) ενώ, την μικρότερη τα Ζαγοροχώρια (5,78 κάτοικοι ανά χιλ.στρ.). Η μεγαλύτερη αναλογία κλινών ανά κάτοικο εμφανίζεται στον προορισμό Ζαγοροχωρίων- Εθνικού Δρυμού Αώου (0,20 κλίνες ανά κάτοικο) ακολουθούμενος από τον προορισμό του Όρλιακα – Εθνικού Δρυμού Πίνδου (0,16 κλίνες ανά κάτοικο). Η μικρότερη αναλογία κλινών ανά κάτοικο εμφανίζεται στους αγροτουριστικούς προορισμούς των Τζουμέρκων και της Ορεινής Ναυπακτίας (0,04 κλίνες ανά κάτοικο αντίστοιχα).

A/A	Προορισμός	Αριθμός Δ.Δ.	Πραγματικός πληθυσμός 2001	Έκταση (χιλ.στρ.)	Κλίνες	Πυκνότητα πληθυσμού	Κλίνες ανά κάτοικο
1	Οικισμών Λάκας Αώου- Ζαγοροχωρίων - Εθν.Δρυμού Αώου	73	7.744	1.340	1.529	5,78	0,20
2	Εθν. Δρυμού Βάλια-Κάλντα-Όρλιακα-Βλαχοχώρια	27	8.733	940	1.370	9,29	0,16
3	Τζουμέρκα- Αθαμανικά Όρη	38	13.308	602	569	22,12	0,04
4	Κόζιακας Περτουλιώτικα Λιβάδια	41	15.834	931	1.567	17,01	0,10
5	Ευρυτανικά Άγραφα-Λίμνη Πλαστήρα	30	12.241	674	1.051	18,17	0,09
6	Λίμνη Κρεμαστών - Τυμφρηστός	76	10.431	770	904	13,55	0,09
7	Ορεινή Ναυπακτία-Βαρδούσια Όρη	57	8.749	843	392	10,38	0,04

Σύνολο	342	77040	6100	7382		
--------	-----	-------	------	------	--	--

Πίνακας 1: Αγροτουριστικοί προορισμοί έρευνας – βασικά μεγέθη

Πηγή: α. Ε.Σ.Υ.Ε., 2001 (απογραφή πληθυσμού) β. στοιχεία έρευνας, 2004

4.2 ΤΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΓΕΝΙΚΕΣ ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ

Από το σύνολο των μελών του δείγματος διαπιστώθηκε ότι ποσοστό 50,74% είναι άντρες και 49,26% γυναίκες. Το μεγαλύτερο ποσοστό των αγροτουριστών (62,83%) έχουν ηλικία μεταξύ 19 έως 35 ετών. Ακολουθούν με ποσοστό 34,81% οι ηλικίες από 36 έως 55 ετών ενώ, το υπόλοιπο 2,36% μοιράζεται στις υπόλοιπες κλάσεις ηλικιών. Όσον αφορά στο επίπεδο εκπαίδευσης, η πλειοψηφία των μελών του δείγματος (ποσοστό 60,77%) διαθέτουν ανώτατη εκπαίδευση (πανεπιστημιακή εκπαίδευση), το 27,43% είναι απόφοιτοι λυκείου, το 6,49% είναι απόφοιτοι τεχνικής σχολής (ΤΕΙ ή άλλης), ενώ ποσοστό 5,31% μοιράζεται στις υπόλοιπες κατηγορίες.

Η πλειοψηφία των μελών του δείγματος είναι απασχολούμενοι σε κάποια εργασία (ποσοστό 77,58%), ποσοστό 10,32% είναι μαθητές/σπουδαστές/φοιτητές ενώ, ποσοστό 6,19% εργάζονται περιστασιακά. Οι άνεργοι ανέρχονται σε 2,65% ενώ οι συνταξιούχοι και οι νοικοκυρές σε ποσοστό 1,47% και 1,77% αντίστοιχα. Από τους απασχολούμενους (μόνιμα και περιστασιακά οι οποίοι ανέρχονται σε 284 άτομα) η πλειοψηφία (ποσοστό 60,56%) απασχολείται στον ιδιωτικό τομέα και ακολουθεί ο δημόσιος τομέας με ποσοστό 16,20%. Σχετικά με το ετήσιο καθαρό εισόδημα, η πλειοψηφία των ερωτηθέντων που συμμετείχαν στην έρευνα (22,71%) ανήκουν σε υψηλή τάξη ετήσιου εισοδήματος (13.201-23.480 ευρώ). Γενικότερα, η μέση έως υψηλή εισοδηματική τάξη από 7.300 έως 50.000 ευρώ καταλαμβάνει υψηλά ποσοστά.

Τέλος, όσον αφορά στον τόπο μόνιμης κατοικίας, διαπιστώθηκε ότι η πλειοψηφία των αγροτουριστών κατοικούν σε μεγάλα αστικά κέντρα. Ειδικότερα, ποσοστό 46,31% των αγροτουριστών του δείγματος κατοικούν στην Αθήνα και 18,88% στη Θεσσαλονίκη ενώ, από μικρότερα ποσοστά καταλαμβάνουν επισκέπτες προερχόμενοι από διάφορα άλλα αστικά κέντρα στις περιφέρειες της χώρας όπως η Άρτα, η Βέροια, η Λάρισα, ο Πειραιάς κ.ά.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, σημαντικό ποσοστό των μελών του δείγματος (41,92%) αρέσκονται να δαπανούν χρήματα περισσότερο σε ταξίδια ενώ, ακολουθούν οι δαπάνες σε είδη ένδυσης και υπόδησης με ποσοστό 20,36% και σε φαγητό – είδη διατροφής με ποσοστό 16,77%. Οι υπόλοιπες κατηγορίες μετέχουν με πολύ μικρότερα ποσοστά. Σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο αξιοποιούν τον ελεύθερο τους χρόνο οι αγροτουρίστες, διαπιστώθηκε, ότι η πλειοψηφία των αγροτουριστών (ποσοστό 35,12%) κάνει εκδρομές και ταξίδια. Σημαντικό ποσοστό (26,79%) προτιμά να κάθεται στο σπίτι και να ξεκουράζεται ενώ, οι λοιπές κατηγορίες κυμαίνονται σε χαμηλότερα ποσοστά μεταξύ 3-7%.

Οι λόγοι για τους οποίους επιλέγουν οι ταξιδιώτες (πίνακας 2) έναν συγκεκριμένο αγροτουριστικό προορισμό διαπιστώθηκε ότι ποικίλουν. Σημαντικό ποσοστό του δείγματος (26,55%) επιλέγει έναν προορισμό κυρίως λόγω των αξιόλογων φυσικών πόρων που αυτός διαθέτει. Η παρότρυνση από φίλους και γνωστούς φαίνεται να επηρεάζει σε μικρότερο ποσοστό τους αγροτουρίστες (13,86%). Στα ίδια, περίπου, επίπεδα κυμαίνονται οι λόγοι που σχετίζονται με την προσφορά διαφορετικών

δυνατοτήτων αναψυχής (ποσοστό 13,27%) και της ησυχίας στον προορισμό (12,39%). Αξίζει να σημειωθεί ότι παράγοντες όπως οι άνθρωποι της περιοχής, η αρχιτεκτονική κληρονομιά του τόπου και η καταγωγή του αγροτουρίστα από την περιοχή δεν αποτελούν σημαντικούς λόγους επιλογής ενός αγροτουριστικού προορισμού για τους αγροτουρίστες όπως φαίνεται και από τα μικρά ποσοστά που καταλαμβάνουν.

Λόγοι επιλογής	Συχνότητα	%
Διαθέτει αξιόλογους φυσικούς πόρους	90	26,55
Άκουσα καλά λόγια από φίλους	47	13,86
Προσφέρει διαφορετικές δυνατότητες αναψυχής	45	13,27
Είναι ήσυχη περιοχή	42	12,39
Είναι κοντά στον τόπο κατοικίας μου	28	8,26
Ήθελε η υπόλοιπη παρέα, δεν ήταν επιλογή μου	27	7,96
Δεν είναι κορεσμένη τουριστικά	18	5,31
Ήταν τυχαία η επιλογή	11	3,24
Βαρέθηκα να πηγαίνω στα ίδια μέρη, θέλω να γνωρίσω πιο απόμακρα, άγνωστα μέρη	12	3,54
Είναι η καταγωγή μου	3	0,88
Οι άνθρωποι της περιοχής	2	0,59
Η παραδοσιακή αρχιτεκτονική	1	0,29
Είχα προηγούμενη θετική εμπειρία	1	0,29
Δεν απάντησαν	12	3,54
Σύνολο	339	100,00

Πίνακας 2: Λόγοι επιλογής ενός αγροτουριστικού προορισμού

Όσον αφορά στην εξοικείωση των επισκεπτών με την περιοχή, διαπιστώθηκε ότι η πλειοψηφία των ερωτηθέντων (ποσοστό 64,31%) έχουν επισκεφθεί ξανά, κάποια στιγμή στο παρελθόν, την περιοχή. Από αυτούς, το μεγαλύτερο ποσοστό (49,08%) έχει πραγματοποιήσει περισσότερες από πέντε επισκέψεις στην περιοχή. Ειδικότερα, να σημειωθεί ότι η μέση τιμή των προηγούμενων επισκέψεων στην περιοχή έρευνας ήταν 7,69 επισκέψεις, με επικρατούσα τιμή τις 2 επισκέψεις και μέγιστη τιμή τις 40.

Όσον αφορά στους δείκτες που σχετίζονται με τον αγροτουριστικό προορισμό, διαπιστώθηκε ότι, τη μεγαλύτερη σημαντικότητα εμφανίζει το «φυσικό περιβάλλον», όπου ποσοστό 94,99% των ερωτηθέντων αξιολόγησαν το συγκεκριμένο δείκτη από πολύ σημαντικό έως εξαιρετικά σημαντικό. Το αντίστοιχο ποσοστό για την «πολιτιστική κληρονομιά» και τους «ανθρώπους της περιοχής» ανήλθε σε 74,93% και 72,27% αντίστοιχα. Στο επίπεδο του 62,83% κυμάνθηκαν η «Γαστρονομία» και 62,24% οι «Προσφερόμενες δραστηριότητες αναψυχής» ενώ, οι υπόλοιποι δείκτες κατέλαβαν ποσοστά μικρότερα του 50% όσον αφορά τη σημαντικότητά τους.

4.3 ΤΟ ΠΡΟΤΥΠΟ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΥ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ – ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΣΕ ΚΥΡΙΕΣ ΣΥΝΙΣΤΩΣΕΣ

Όσον αφορά στο πρότυπο του αγροτουριστικού προορισμού, τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν ότι η προσαρμοστικότητα του προγράμματος της κατηγορικής ανάλυσης σε κύριες συνιστώσες ολοκληρώθηκε, με την απομάκρυνση των ακραίων τιμών, μετά από 30 επαναλήψεις και με την επίτευξη του κριτηρίου σύγκλισης (τιμής 0,00001). Η τελική μήτρα συσχετίσεων των δέκα μετασχηματισμένων μεταβλητών (πίνακας 3) δείχνει, πλην ελαχίστων εξαιρέσεων, σχετικά υψηλές τιμές των συντελεστών απλής συσχέτισης. Λύση τριών διαστάσεων (πίνακας 4) έδωσε τιμές

χαρακτηριστικών ριζών 2,482, 1,653 και 1,150 οι οποίες δηλώνουν ότι το συνολικά εξηγούμενο ποσοστό της διακύμανσης ανέρχεται σε 52,85%. Οι τρεις χαρακτηριστικές ρίζες καθορίζουν τον αναγκαίο αριθμό των διαστάσεων (αριθμός ίσος με 3) που έχουν χρησιμοποιηθεί στη λύση, αφού οι τιμές τους είναι μεγαλύτερες της μονάδας. Επίσης, η δόμηση των θεμάτων στις τρεις κύριες συνιστώσες (διαστάσεις) χαρακτηρίζει και το βαθμό εγκυρότητάς τους (διακριτική εγκυρότητα).

Από τις τιμές των φορτίων των μεταβλητών στις τρεις κύριες διαστάσεις (πίνακας 4) προκύπτει ότι η πρώτη κύρια συνιστώσα συνδέεται με υψηλές θετικές τιμές φορτίων με την αρχιτεκτονική κληρονομιά, την πολιτισμική κληρονομιά, την αυθεντικότητα και των τοπικών εθίμων. Στη δεύτερη κύρια συνιστώσα, υψηλά θετικά φορτία εμφανίζουν οι βασικές υποδομές και τα καταλύματα. Στην ίδια συνιστώσα εμφανίζει υψηλό αρνητικό φορτίο η μεταβλητή της πολιτισμικής κληρονομιάς. Τέλος, στην τρίτη συνιστώσα πολύ υψηλό φορτίο, με θετικό πρόσημο) εμφανίζει μόνο η μεταβλητή των δραστηριοτήτων αναψυχής.

Όσον αφορά στην ανάλυση αξιοπιστίας των μεταβλητών, η τιμή του συντελεστή αξιοπιστίας (α -Cronbach) με βάση την τιμή της χαρακτηριστικής ρίζας, ανέρχεται σε 0,901 και είναι πολύ υψηλή. Μελετώντας την αξιοπιστία για καθεμία διάσταση ξεχωριστά, διαπιστώνεται ότι στην πρώτη διάσταση (επτά μεταβλητές με υψηλά παραγοντικά φορτία) ο συντελεστής αξιοπιστίας ανέρχεται σε 0,624 και στη δεύτερη διάσταση (δύο μεταβλητές με υψηλά παραγοντικά φορτία) ο συντελεστής αξιοπιστίας ανέρχεται σε 0,659. Για την τρίτη διάσταση είναι φανερό ότι η αξιοπιστία είναι πολύ υψηλή.

Μεταβλητές	V30_D QF1	V31_D QF2	V32_D QF3	V34_D QF5	V35_D QF6	V37_D QF8	V38_D QF9	V39_D QF10	V40_DQ F11	V41_D QF12	
V30_DQF1	Φυσικό περιβάλλον	1,000									
V31_DQF2	Άνθρωποι της περιοχής	0,153**	1,000								
V32_DQF3	Πολιτισμική κληρονομιά	0,194**	0,361**	1,000							
V34_DQF5	Γαστρονομία	0,148**	0,105	0,104	1,000						
V35_DQF6	Δραστηριότητες αναψυχής	0,111*	-0,055	0,095	0,157**	1,000					
V37_DQF8	Τοπικά ήθη και έθιμα	0,149**	0,218**	0,392**	0,163**	0,137*	1,000				
V38_DQF9	Αρχιτεκτονική κληρονομιά	0,186**	0,149**	0,431**	0,147**	0,019	0,328**	1,000			
V39_DQF10	Καταλύματα	0,176**	0,022	-0,039	0,289**	0,058	0,045	0,244**	1,000		
V40_DQF11	Αυθεντικότητα	0,080	0,211**	0,175**	0,134*	-0,010	0,150**	0,235**	0,284**	1,000	
V41_DQF12	Βασικές υποδομές	0,094	0,047	-0,033	0,204**	0,063	-0,039	0,093	0,495**	0,349**	1,000
Διάσταση	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Χαρακτηριστική Ρίζα	2,482	1,653	1,150	0,894	0,863	0,805	0,638	0,601	0,506	0,407	

Πίνακας 3: Μήτρα συσχετίσεων των δέκα μετασχηματισμένων μεταβλητών ποιότητας αγροτουριστικού προορισμού

* στατιστικά σημαντική για επίπεδο σημαντικότητας $\alpha=0,05$ ** στατιστικά σημαντική για επίπεδο σημαντικότητας $\alpha=0,01$

(από τις 45 συσχετίσεις των μεταβλητών, οι 28 είναι στατιστικά σημαντικές σε επίπεδο σημαντικότητας $\alpha=0,01$ ή $\alpha=0,05$)

Μεταβλητή	Ολική διακύμανση	Διαστάσεις (συνιστώσες)		
		1	2	3
Φυσικό περιβάλλον	0,27	0,440	-0,048	0,266
Άνθρωποι της περιοχής	0,45	0,460	-0,331	-0,355
Πολιτισμική κληρονομιά	0,67	0,587	-0,564	-0,053
Γαστρονομία/Τοπικά προϊόντα	0,41	0,473	0,237	0,362
Δραστηριότητες αναψυχής	0,65	0,197	0,014	0,781
Τοπικά ήθη και έθιμα	0,51	0,540	-0,442	0,155
Αρχιτεκτονική κληρονομιά	0,46	0,642	-0,207	-0,086
Καταλύματα	0,67	0,517	0,634	0,006
Αυθεντικότητα	0,54	0,558	0,248	-0,404
Βασικές υποδομές -πρόσβαση	0,67	0,433	0,682	-0,124
Εξηγούμενη διακύμανση	52,853	24,825	16,530	11,499

Πίνακας 4: Αποτελέσματα κατηγορικής ανάλυσης σε κύριες συνιστώσες - Πρότυπο αγροτουριστικού προορισμού

Τα φορτία των τριών συνιστωσών, όπως παρουσιάστηκαν παραπάνω, καθορίζουν και την ταυτοποίησή τους. Έτσι, η πρώτη συνιστώσα του προτύπου του αγροτουριστικού προορισμού χαρακτηρίζεται με το όνομα **«ποιότητα τοπικών ιδιαιτεροτήτων»** και συνδέεται με δείκτες ποιότητας που αφορούν σε μοναδικά χαρακτηριστικά ενός προορισμού, τα οποία σχετίζονται με το τοπικό «χρώμα» όπως αυτό διαμορφώνεται στην αρχιτεκτονική, τον πολιτισμό, στους ανθρώπους του τόπου και στην αυθεντικότητα. Η δεύτερη συνιστώσα αφορά στην ποιότητα ως προς τις υποδομές του αγροτουριστικού προορισμού δηλαδή στα καταλύματα και στην πρόσβαση αλλά και στην αντίθεση με ότι έχει σχέση με την πολιτισμική κληρονομιά και χαρακτηρίζεται με το όνομα **«ποιότητα υποδομών»**. Η τρίτη συνιστώσα, η οποία χαρακτηρίζεται με το όνομα **«ποιότητα αναψυχής»** αφορά κατά βάση τους δείκτες ποιότητας που σχετίζονται με τις δραστηριότητες αναψυχής που αναπτύσσονται σε έναν αγροτουριστικό προορισμό.

4.4 ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΟ ΠΡΟΤΥΠΟ-ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΚΗΣ ΠΑΛΙΝΔΡΟΜΗΣΗΣ

Από τους τυποποιημένους συντελεστές παλινδρόμησης των ανεξάρτητων μεταβλητών, διαπιστώνεται ότι η συνιστώσα του προτύπου του αγροτουριστικού προορισμού που αναφέρεται στις τοπικές ιδιαιτερότητες ενός αγροτουριστικού προορισμού είναι δυνατόν να επηρεάζεται περισσότερο από τις μεταβλητές: «Σκέφτομαι πολύ πριν αγοράσω», «Μέση διάρκεια παραμονής» και «Η γνώμη των άλλων μετράει στις αποφάσεις μου». Επίσης, με βάση τις τιμές F καθεμιάς ανεξάρτητης μεταβλητής διαπιστώνεται ότι η απάλειψη των παραπάνω μεταβλητών καθιστά το υπόδειγμα εξαιρετικά αδύναμο στην πρόβλεψη της μεταβλητότητας της εξαρτημένης μεταβλητής από τις υπόλοιπες ενώ, αντιθέτως η απάλειψη των μεταβλητών του ετήσιου καθαρού εισοδήματος και του φύλου λίγο περιορίζουν την προβλεπτικότητα του υποδείγματος.

Ακόμη, τα μέτρα σχετικής σημασίας των ανεξάρτητων μεταβλητών δηλώνουν ότι η μεγαλύτερη συμβολή στην εξαρτημένη μεταβλητή, αντιστοιχεί στη μεταβλητή «σκέφτομαι πολύ πριν αγοράσω», με συντελεστή σχετικής σημασίας (15,5%) και ακολουθούν «η μέση διάρκεια παραμονής» (14,7%), η «εξοικείωση με την έννοια του αγροτικού τουρισμού» (10,6%) και η «πρώτη επίσκεψη στην περιοχή» (9,8%). Οι μεταβλητές αυτές αθροιστικά συμβάλλουν στο 50,6% ως προς την πρόβλεψη της εξαρτημένης μεταβλητής, ενώ μαζί με τις υπόλοιπες μεταβλητές της ηλικίας (8,9%), της δομής της ταξιδιωτικής παρέας (7,8%) και της γνώμης των άλλων (7,8%) συμβάλλουν στο 75,1% ως προς την πρόβλεψη της εξαρτημένης μεταβλητής (πίνακας 5).

Από τις ποσοτικοποιημένες τιμές των κατηγοριών των μεταβλητών και τα αντίστοιχα διαγράμματα μετασχηματισμού, σε συνδυασμό με τις ενδείξεις των τυποποιημένων συντελεστών παλινδρόμησης, προκύπτει ότι όσο περισσότερο σκέφτεται ο αγροτουρίστας πριν αγοράσει κάτι, όσες περισσότερες ημέρες διαμένει σε έναν προορισμό, όσο πιο γνωστή του είναι η έννοια του αγροτικού τουρισμού, όσο μεγαλύτερη εμπειρία έχει από την περιοχή, όσο μεγαλύτερος είναι σε ηλικία, όσο ταξιδεύει μόνος ή με μικρότερες παρέες και όσο επηρεάζεται από την γνώμη των άλλων τόσο μεγαλύτερη σημασία αποδίδει στην ποιότητα των τοπικών χαρακτηριστικών ως διάσταση του προτύπου του αγροτουριστικού προορισμού.

Ανεξάρτητες μεταβλητές	Τυποποιημένοι Συντελεστές		F	Σημαντικότητα (α)	Σχετική σημασία (Pratt)
	Συντελεστής β	Τυπικό σφάλμα			
Ετήσιο καθαρό εισόδημα	-0,039	0,055	0,509	0,476	0,030
Επίπεδο εκπαίδευσης	0,078	0,054	2,132	0,120	0,048
Ηλικία	0,115	0,055	4,346	0,005	0,089
Φύλο	0,052	0,054	0,926	0,337	0,010
Σκέφτομαι πολύ πριν αγοράσω	0,152	0,054	7,988	0,000	0,155
Αγοράζω γνωστές μάρκες προϊόντων	0,041	0,057	0,527	0,664	0,008
Ξοδεύω σημαντικά ποσά σε αγαθά πρώτης ανάγκης	-0,082	0,056	2,157	0,093	0,033
Αριθμός πραγματοποιούμενων ταξιδιών αναψυχής τον τελευταίο χρόνο	0,063	0,055	1,310	0,271	0,045
Μέση διάρκεια παραμονής	0,146	0,054	7,203	0,008	0,147
Δομή ταξιδιωτικής παρέας σε ταξίδι αναψυχής	-0,104	0,055	3,575	0,014	0,078
Εξοικείωση με την έννοια "Αγροτικός Τουρισμός"	0,101	0,056	3,295	0,038	0,106
Αριθμός ταξιδιών σε αγροτουριστικούς προορισμούς τον τελευταίο χρόνο	-0,111	0,054	4,289	0,015	0,073
Πρώτη επίσκεψη στην περιοχή έρευνας	0,111	0,056	3,930	0,048	0,098
Η γνώμη των άλλων μετράει	0,127	0,054	5,626	0,001	0,078

Πίνακας 5: Αποτελέσματα κατηγορικής παλινδρόμησης για τη μεταβλητή Q1

Η συνιστώσα του προτύπου του αγροτουριστικού προορισμού που αναφέρεται στην ποιότητα των υποδομών ενός αγροτουριστικού προορισμού είναι δυνατόν να επηρεάζεται περισσότερο από την εμπειρία του αγροτουρίστα σε ταξίδια αναψυχής, τη δομή της ταξιδιωτικής του παρέας, τη διάρκεια διαμονής του σε έναν προορισμό και την προτίμησή του να αγοράζει γνωστές μάρκες προϊόντων. Η απάλειψη των παραπάνω μεταβλητών καθιστά το υπόδειγμα εξαιρετικά αδύναμο στην πρόβλεψη της μεταβλητότητας της εξαρτημένης μεταβλητής από τις υπόλοιπες ενώ, αντιθέτως η απάλειψη της μεταβλητής του φύλου λίγο περιορίζει την προβλεπτικότητα του υποδείγματος (πίνακας 6.4.2).

Τα αποτελέσματα των αναλύσεων της κατηγορικής παλινδρόμησης για την εξαρτημένη μεταβλητή έδειξαν ότι η μεγαλύτερη συμβολή στη διάσταση του προτύπου που αναφέρεται στην ποιότητα των υποδομών αντιστοιχεί στην μεταβλητή της ταξιδιωτικής εμπειρίας, με συντελεστή σχετικής σημασίας (22,4%). Ακολουθούν η δομή ταξιδιωτικής παρέας (21,8%) και η μέση διάρκεια παραμονής (19,8%). Οι μεταβλητές αυτές αθροιστικά συμβάλλουν στο 64,0% ως προς την πρόβλεψη της εξαρτημένης μεταβλητής, ενώ σε συνδυασμό με τη μεταβλητή της αγοράς γνωστών προϊόντων (8,7%) συμβάλλουν στο 72,7% ως προς την πρόβλεψη της εξαρτημένης μεταβλητής (πίνακας 6).

Ανεξάρτητες μεταβλητές	Τυποποιημένοι Συντελεστές		F	Σημαντικότητα (α)	Σχετική σημασία (Pratt)
	Συντελεστές β	Τυπικό σφάλμα			
Ετήσιο καθαρό εισόδημα	-0,044	0,056	0,624	0,430	0,035
Επίπεδο εκπαίδευσης	-0,087	0,057	2,354	0,126	0,047
Ηλικία	0,068	0,056	1,477	0,225	0,036
Φύλο	-0,008	0,056	0,022	0,883	0,001
Σκέφτομαι πολύ πριν αγοράσω κάτι	0,008	0,055	0,020	0,888	0,001
Αγοράζω γνωστές μάρκες προϊόντων	0,103	0,055	3,519	0,015	0,087
Ξοδεύω σημαντικά ποσά σε αγαθά πρώτης ανάγκης	0,054	0,056	0,946	0,419	0,039
Αριθμός πραγματοποιούμενων ταξιδιών αναψυχής τον τελευταίο χρόνο	0,194	0,056	12,029	0,000	0,224
Μέση διάρκεια παραμονής	0,146	0,056	6,769	0,010	0,198
Δομή ταξιδιωτικής παρέας σε ταξίδι αναψυχής	-0,151	0,057	7,114	0,001	0,218
Εξοικείωση με την έννοια "Αγροτικός Τουρισμός"	0,028	0,056	0,257	0,613	0,004
Αριθμός ταξιδιών σε αγροτουριστικούς προορισμούς τον τελευταίο χρόνο	-0,090	0,056	2,604	0,108	0,051
Πρώτη επίσκεψη στην περιοχή έρευνας	0,026	0,056	0,214	0,644	0,010
Η γνώμη των άλλων μετράει	-0,093	0,056	2,773	0,042	0,049

Πίνακας 6: Αποτελέσματα κατηγορικής παλινδρόμησης για τη μεταβλητή Q2

Από τις ποσοτικοποιημένες τιμές των κατηγοριών των μεταβλητών και τα αντίστοιχα διαγράμματα μετασχηματισμού, σε συνδυασμό με τις ενδείξεις των τυποποιημένων συντελεστών παλινδρόμησης, διαπιστώνεται ότι όσο μεγαλύτερη ταξιδιωτική εμπειρία έχει ο αγροτουρίστας, όσο μικρότερη είναι η δομή της ταξιδιωτικής του παρέας, όσο μεγαλύτερη είναι η μέση διάρκεια παραμονής του στον προορισμό και όσο περισσότερο προτιμά να αγοράζει επώνυμα προϊόντα, τόσο περισσότερο ενδιαφέρεται για την ποιότητα των υποδομών ως διάσταση του προτύπου του αγροτουριστικού προορισμού.

Τέλος, η διάσταση του προτύπου που αναφέρεται στην αναψυχή σε έναν αγροτουριστικό προορισμό είναι δυνατόν να επηρεάζεται περισσότερο από το τη γνώμη των άλλων, την εμπειρία από ταξίδια αναψυχής σε αγροτουριστικούς προορισμούς και την ηλικία του αγροτουρίστα. Πράγματι, τα αποτελέσματα της κατηγορικής παλινδρόμησης δείχνουν ότι η απάλειψη των παραπάνω μεταβλητών καθιστά το υπόδειγμα εξαιρετικά αδύναμο στην πρόβλεψη της μεταβλητότητας της εξαρτημένης μεταβλητής. Αντιθέτως, η απάλειψη της μεταβλητής της πρώτης επίσκεψης στην περιοχή λίγο περιορίζει την προβλεπτικότητα του υποδείγματος (πίνακας 7).

Ειδικότερα, τα μέτρα σχετικής σημασίας δηλώνουν ότι η μεγαλύτερη συμβολή στη διάσταση της αναψυχής αντιστοιχεί στη μεταβλητή «η γνώμη των άλλων μετράει σημαντικά» (28,1%). Ακολουθούν η μεταβλητή «ξοδεύω σημαντικά ποσά σε αγαθά πρώτης ανάγκης» (16,4%) και η «εμπειρία από ταξίδια αναψυχής σε αγροτουριστικό προορισμό» (15,2%). Οι μεταβλητές αυτές αθροιστικά συμβάλλουν στο 59,7% ως προς την πρόβλεψη της εξαρτημένης μεταβλητής ενώ σε συνδυασμό με τη μεταβλητή της ηλικίας (13%) συμβάλλουν στο 72,7% ως προς την πρόβλεψη της εξαρτημένης μεταβλητής (πίνακας 7).

Ανεξάρτητες Μεταβλητές	Τυποποιημένοι Συντελεστές		F	Σημαντικότητα (α)	Σχετική σημασία (Pratt)
	Συντελεστής β	Τυπικό σφάλμα			
Ετήσιο καθαρό εισόδημα	0,085	0,056	2,327	0,099	0,042
Επίπεδο εκπαίδευσης	0,125	0,055	5,085	0,002	0,090
Ηλικία	-0,155	0,057	7,273	0,001	0,130
Φύλο	0,027	0,056	0,225	0,636	0,007
Σκέφτομαι πολύ πριν αγοράσω	0,097	0,055	3,062	0,028	0,044
Αγοράζω γνωστές μάρκες προϊόντων	0,052	0,057	0,819	0,442	0,036
Ξοδεύω σημαντικά ποσά σε αγαθά πρώτης ανάγκης	0,149	0,057	6,822	0,000	0,164
Αριθμός πραγματοποιούμενων ταξιδιών αναψυχής τον τελευταίο χρόνο	0,046	0,058	0,612	0,543	0,019
Μέση διάρκεια παραμονής	-0,016	0,057	0,083	0,774	0,007
Δομή ταξιδιωτικής παρέας σε ταξίδι αναψυχής	-0,116	0,057	4,126	0,007	0,023
Εξοικείωση με την έννοια "Αγροτικός Τουρισμός"	-0,031	0,059	0,286	0,751	0,005

Αριθμός ταξιδιών σε αγροτουριστικούς προορισμούς	0,173	0,058	9,080	0,000	0,152
Πρώτη επίσκεψη στην περιοχή	0,010	0,057	0,033	0,857	0,000
Η γνώμη των άλλων μετράει	0,222	0,056	15,895	0,000	0,281

Πίνακας 6.4.3: Αποτελέσματα κατηγορικής παλινδρόμησης για τη μεταβλητή Q3

Από τις ποσοτικοποιημένες τιμές των κατηγοριών των μεταβλητών και τα αντίστοιχα διαγράμματα μετασχηματισμού, σε συνδυασμό με τις ενδείξεις των τυποποιημένων συντελεστών παλινδρόμησης, διαπιστώνεται ότι όσο η γνώμη των άλλων μετράει σημαντικά για τις αποφάσεις που παίρνει ο αγροτουρίστας, όσο περισσότερο ξοδεύει σε αγαθά πρώτης ανάγκης, όσο μεγαλύτερη εμπειρία από ταξίδια αναψυχής έχει σε αγροτουριστικό προορισμό και όσο μικρότερος είναι σε ηλικία, τόσο περισσότερο ενδιαφέρεται για την ποιότητα αναψυχής ως διάσταση του προτύπου του αγροτουριστικού προορισμού.

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ- ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Σύμφωνα με την ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας προκύπτουν ορισμένα βασικά συμπεράσματα. Οι περιηγητές διαθέτουν συγκεκριμένα πρότυπα αναψυχής και είναι σε θέση να τα εκφράσουν. Το πρότυπο του αγροτουριστικού προορισμού ποιότητας (το ιδανικό δηλαδή) περιγράφεται από τρεις διακριτές διαστάσεις. Η πρώτη σχετίζεται με τις τοπικές ιδιαιτερότητες του προορισμού ή αλλιώς το τοπικό «χρώμα» όπως αυτό διαμορφώνεται από τον πολιτισμό, τους ανθρώπους του τόπου, τη φύση και τα τοπικά προϊόντα. Το πρότυπο συνδέεται ακόμη και με την ποιότητα των υποδομών του προορισμού, δηλαδή τα καταλύματα και την πρόσβαση, καθώς και με τις δραστηριότητες αναψυχής που αναπτύσσονται σε αυτόν και προσφέρονται στους αγροτουρίστες.

Πρακτικά το παραπάνω σημαίνει ότι όσοι διαχειρίζονται αγροτουριστικούς προορισμούς και στοχεύουν στην ποιότητα της εικόνας του προορισμού αλλά και του προϊόντος που προσφέρουν προς τους αγροτουρίστες μπορούν να προσανατολιστούν προς αυτές τις τρεις κατευθύνσεις και να επιδιώξουν τη βελτίωση. Το ιδανικό θα ήταν να επιτύχουν την ποιότητα και στις τρεις διαστάσεις. Ωστόσο η βελτίωση και η προσπάθεια να αγγίξει ένας προορισμός το πρότυπο είναι συνεχής.

Βασικά συμπεράσματα προκύπτουν και αναφορικά με τους παράγοντες που διαμορφώνουν και επηρεάζουν το πρότυπο του αγροτουριστικού προορισμού. Διαπιστώθηκε λοιπόν ότι τα ψυχογραφικά χαρακτηριστικά των αγροτουριστών αλλά και μεταβλητές της ταξιδιωτικής τους εμπειρίας αποτελούν σημαντικούς παράγοντες και είναι χρήσιμο να περιλαμβάνονται στις έρευνες του αγροτικού τουρισμού. Αντιθέτως, κλασικές δημογραφικές μεταβλητές, όπως το φύλο και η απασχόληση, δεν φαίνεται να επηρεάζουν πάντοτε τα αποτελέσματα της έρευνας και θα μπορούσαν να μην συμπεριλαμβάνονται σε παρόμοιες έρευνες, εκτός εάν εξυπηρετούν άλλους σκοπούς.

Με το παρόν εγχείρημα, πέραν του ότι έχει τεθεί η επιστημονική βάση σε θέματα που αφορούν στον αγροτικό τουρισμό, έχουν προκύψει και βασικά πρακτικά οφέλη. Αρχικά γνωρίζοντας το πλαίσιο μέσα στο οποίο διαμορφώνεται το πρότυπο (δηλαδή το ιδεατό) οι αγροτουριστικοί προορισμοί της χώρας είναι δυνατόν να φτάσει σε υψηλά επίπεδα ποιότητας μέσα από τη σύγκριση με το πρότυπο και τη συνεχή αναβάθμιση προκειμένου να το προσεγγίσουν. Το πρότυπο του αγροτουριστικού προορισμού, ως μέτρο σύγκρισης ιδανικό, τέλειο και ολοκληρωμένο, είναι αυτό που

θα πρέπει να κατευθύνει πια τα θέματα διαχείρισης και προώθησης και ειδικότερα τη θέσπιση προδιαγραφών ποιότητας στον άξονα της ενίσχυσης της εμπειρίας του περιηγητή, της προστασίας του περιβάλλοντος, της ανάδειξης της τοπικής κοινωνίας και του αγροτικού χαρακτήρα, όπως εξάλλου επιβάλλει και η ίδια η φιλοσοφία του αγροτικού τουρισμού και την στήριξη ενός νέου μοντέλου τουρισμού πέρα από τις ακτές και τον μαζικό τουρισμό.

Τα αποτελέσματα της έρευνας, πέρα από την συμβολή σε επιχειρηματικό επίπεδο είναι δυνατόν να αξιοποιηθούν και για τον στρατηγικό σχεδιασμό της ανάπτυξης των αγροτουριστικών προορισμών στη χώρα. Όσοι θεσμοθετούν ή διαχειρίζονται προγράμματα ανάπτυξης του αγροτικού τουρισμού έχουν στη διάθεσή τους το πλαίσιο μέσα στο οποίο δημιουργείται το πρότυπο και την κατεύθυνση προς την οποία αυτό πρέπει να εφαρμοσθεί. Μέσω της προώθησης και ανάδειξης του προτύπου είναι δυνατόν να διαμορφώσουν τις αξίες, την αυθεντικότητα και την αισθητική στον αγροτικό χώρο, οδηγώντας και τις αγροτικές περιοχές στην αναβάθμιση.

Υπάρχουν όμως ακόμη αρκετά ζητήματα τα οποία θα πρέπει να τεθούν και να διευκρινισθούν. Η διερεύνηση του προτύπου από την πλευρά των περιηγητών έχει απαντηθεί πλήρως με την παρούσα έρευνα. Οι περιηγητές αποτέλεσαν πηγή πληροφόρησης προκειμένου να διαμορφωθούν οι διαστάσεις του προτύπου ωστόσο, δεν είναι γνωστές οι αντιδράσεις άλλων φορέων που εμπλέκονται όπως οι αντιδράσεις της τοπικής κοινωνίας στους αγροτουριστικούς προορισμούς καθώς και των ίδιων των επιχειρηματιών. Δεν είναι δηλαδή γνωστό κατά πόσο υπάρχει συναίνεση και κοινή αποδοχή του προτύπου του αγροτουριστικού προορισμού από όλα τα εμπλεκόμενα μέρη. Ως εκ τούτου η διερεύνηση της θέσης και των υπόλοιπων φορέων της αλυσίδας του αγροτικού τουρισμού αποτελεί ένα θέμα για περαιτέρω έρευνα το οποίο θα μας απασχολήσει στο μέλλον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Ανθοπούλου, Θ. Ιακωβίδου, Ο., Κουτσούρης και Α. Σπιλάνης, Ι. (2000). Χωρικές και Αναπτυξιακές διαστάσεις του αγροτουρισμού στην Ελλάδα, στο Αποστολόπουλος Κ. (Επιμ.), Ανασυγκρότηση του Αγροτικού Χώρου. Αθήνα: Εταιρία Αγροτικής Οικονομίας, Εκδόσεις ΣΤΑΜΟΥΛΗ.

Αποστολόπουλος, Κ. και Γιάγκου, Δ. (1998). Αγροτουρισμός και Αγροτουριστικοί Συνεταιρισμοί: παράγοντες τοπικής ανάπτυξης του ελληνικού αγροτικού χώρου, στο Χ. Ζιωγάνας (Επιμ.), Ανταγωνιστικότητα και Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη του αγροτικού τομέα. Οι νέες προκλήσεις για την Ελλάδα. Θεσσαλονίκη: Εταιρία Αγροτικής Οικονομίας, Εκδόσεις ΖΗΤΗ.

ΓΕΩ.ΤΕ.Ε. (2000). Ορεινές και Μειονεκτικές Περιοχές της Ελλάδας, Αγρο(το)τουρισμός. Ιακωβίδου, Ο., Βόλτσου, Α., Βλάχου, Χ. και Παρταλίδου, Μ. (Επιμ.). Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Γεωτεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδας.

Δημητρίου, Χ., (1999). Ανάγκη προσαρμογής στις νέες απαιτήσεις, Περιοδικό Τουρισμός & Οικονομία Ξενοδοχειακό Μάρκετινγκ, Ειδικά Θέματα, έτος 25^ο(242): 137-138.

ΕΛ.Ο.Τ. (2003). Ελληνική Προδιαγραφή. Αγροτουρισμός- Ορολογία και γενικές απαιτήσεις για τους παροχείς υπηρεσιών αγροτουρισμού. Αθήνα: Ελληνικός Οργανισμός Τυποποίησης Α.Ε., ΑΛΟΤΠΡΔ1417 (29/12/2003).

ΕΣΥΕ (2001). Απογραφή πληθυσμού. Πραγματικός πληθυσμός ανά δημοτικό

Ιακωβίδου, Ο. (1988). Επιπτώσεις της ανάπτυξης του τουρισμού στην αγροτική κοινωνία της Χαλκιδικής, διδακτορική διατριβή και παραρτήματα. Θεσσαλονίκη: Υπηρεσία Δημοσιευμάτων Α.Π.Θ.

_____ (1998). Αγροτουρισμός και Τοπική Ανάπτυξη, στα Πρακτικά 1^{ου} Συνεδρίου Αναπτυξιακής Προοπτικής Θάσου, 4-6 Σεπτεμβρίου (σελ.94-100). Πρίνος: Εταιρία Μελέτης και Προβολής της Θάσου.

Παρταλίδου Μαρία (2005). Η προτυποποίηση ποιότητας ως παράγοντας διαχείρισης του αγροτικού τουρισμού. Διδακτορική Διατριβή. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Τμήμα Γεωπονίας.

Σιάρδος, Γ. (1997). Μεθοδολογία Αγροτικής Κοινωνιολογικής Έρευνας Θεσσαλονίκη: ΖΗΤΗ.

Σιάρδος, Γ. (2004). Μέθοδοι πολυμεταβλητής στατιστικής ανάλυσης. Με την επίλυση ασκήσεων μέσω του στατιστικού πακέτου SPSS. Μέρος πρώτο: διερεύνηση σχέσεων μεταξύ μεταβλητών, 3η έκδοση βελτιωμένη και συμπληρωμένη. Θεσσαλονίκη: ΖΗΤΗ.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Androulidakis, S. and Siardos, G. (1999). Leadership ability dimensions as related to rural women's characteristics: a methodological approach for further consideration. In J. Kania and M. Dygar (Eds.), Proceedings of the 14th European Seminar on Extension and Education. Volume 1, August 30 – September 4 (pp. 163-174). Poland: The Agricultural University of Cragow.

Comen, T. (2000). Integrated Rural Tourism. Merging Natural and Human Communities in the Tourism Product Mix, In Proceedings of the World Forum on Agritourism and Rural Tourism. International Seminar: A key option for the Rural Integrated and sustainable development strategy, 21-22th September (pp. 183-194). Perugia: International Association of Experts in Rural Tourism (I.A.E.R.T.).

Franic, R. and Grgic, Z. (2000). Agrotourism in Croatia- prospects for development, In Proceedings of the World Forum on Agritourism and Rural Tourism. International Seminar: A key option for the Rural Integrated and sustainable development strategy, 21-22th September (pp. 208-218). Perugia: International Association of Experts in Rural Tourism (I.A.E.R.T.).

Go, F. and Govers, R. (2000). Integrated quality management for tourist destinations. A European perspective on achieving competitiveness, Tourism Management, 21: 79-88.

Iakovidou, O. (1997). Agrotourism in Greece: the case of women agrotourism Cooperatives in Ampelakia, *MEDIT*, 1: 44-47.

Orminston, D., Gilbert, A. and Manning, R. (1998). Indicators and standards of quality for ski resort management, *Journal of Travel Research*, 36: 35-41.

Pizam, A. (1994). Planning a tourism research investigation. In B. Ritchie and C. Goeldne (Eds.), *Travel, Tourism And Hospitality Research. A Handbook For Managers And Researchers* (2nd ed) (pp. 91-104). John Wiley & Sons, Inc.

Pratt, J. W. (1987). Dividing the indivisible: using simple symmetry to partition variance explained. In T. Pukkika and S. Puntanen (Eds.), *Proceedings of the second international conference in statistics* (pp. 245-260). Finland: University of Tempere.

Price, F. (1997). Διοίκηση Ολικής Ποιότητας. Σειρά :Rothery Gower. Αθήνα:

- Requena, C. J. και Aviles, P.R. (1993). Ο τουρισμός, μια ευκαιρία για τις μειονεκτικές αγροτικές περιοχές, Τριμηνιαίο Περιοδικό του Κοινοτικού Προγράμματος LEADER, Φθινόπωρο(4): 6-9.
- Roberts, L. and Hall, D. (2001). Rural Tourism and Recreation: Principles to practise. London: CABI Publishing.
- Sharpley, R. and Sharpley, J. (1997). Rural Tourism: An Introduction. London: International Thomson Business Press.
- Shelby, B. and Vaske, J. (1991). Using normative data to develop evaluative standards for resource management: a comment on three recent papers, Journal of Leisure Research, 23(2): 173-187.
- Vaske, J., Graefe, A.R., Shelby, B. and Heberlein, T. (1986). Backcountry encounter norms: theory, method and empirical evidence, Journal of Leisure Research, 18(3): 137-153.
- Williams, F. (2001). Quality Rural tourism, niche markets and imagery: quality products and regional identity. In L. Roberts and D. Hall (Eds.), Rural Tourism and Recreation: Principles to practise. London: CABI Publishing.
- Yamane, T. (1967). Elementary sampling Theory. Englewood Cliffs: Prentice – Hall Inc.

Χάρτης 2: Αγροτουριστικοί προορισμοί - περιοχή έρευνας

Πηγή: Υπόβαθρο: Ελλάδα, Εκδόσεις ROAD.